

ФЕДІЙ О. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СЕЛИЩА МІСЬКОГО ТИПУ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ

Чільне місце в соціально-економічних дослідженнях займає географія населення. Питання розвитку поселень в Україні потребує особливої уваги з боку науковців, керівників всіх рівнів управління, широких кіл громадськості. Територіальна організація поселень в умовах адміністративно-територіальної реформи набуває нового змісту. У зв'язку з гострими демографічними проблемами, зниженням добробуту, безробіттям, низьким рівнем обслуговування мешканців поселень удосконалення розселенського процесу в Україні необхідно будувати на основі глибокого аналізу економічних, соціальних, демографічних змін.

Відповідно до ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [1]. Тобто одним із типів поселень в Україні є селище, яке закріплено як елемент адміністративної одиниці. Але фактично такі поселення функціонують як селища міського типу (сmt). Тому є непорозуміння як у самій термінології стосовно цього типу поселення, так і у внутрішній сутності їх існування. Сам термін «селище міського типу» не відповідає багатьом вимогам у відображенні поняття. Де-юре такий тип населених пунктів, як елемент адміністративно-територіального устрою, відсутній. Де-факто селища міського типу в Україні є одним з елементів поселенської мережі, хоча їх функції за останні роки значно змінилися. Отже, особливий інтерес становлять реалії та перспективи цих населених пунктів, зокрема, аналіз підходів щодо термінологічного визначення та законодавчої ідентифікації

селищ міського типу, обґрунтування критеріїв виділення селищ як окремої категорії міських поселень та визначення їх перспектив у системі адміністративно-територіального устрою України. За роки незалежності науковцями пропонувалося повернутися до історичних назв поселень, до прикладу, містечок. Популярним також стали пропозиції щодо назви агромісто.

Поняття «селище міського типу» з'явилося у 1925 році в результаті постанови «Про загальну назву селищ міського типу». В результаті цих перетворень зникла назва «містечко». Це була не проста заміна термінів, а необґрунтована ліквідація національної форми територіальної організації міського розселення, ефективної в економічному та соціальному аспектах. Важливо зазначити, що містечка, як форма розселення, були поширені та існують дотепер в Білорусі, Литві, Польщі, Чехії, але ліквідовані лише в Україні [2, с. 113].

Відповідно до «Положення про порядок вирішення питань адміністративно-територіального поділу Української УРСР», затвердженого у 1981 році Президією Верховної Ради УРСР, до категорії селищ міського типу можуть бути віднесені пункти при промислових підприємствах, будовах, залізничних вузлах, гідротехнічних спорудах, підприємствах з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, а також населені пункти, на території яких розташовані вищі та середні спеціальні навчальні заклади, науково-дослідні заклади, санаторії та інші стаціонарно-лікувальні та оздоровчі установи, що мають державний житловий фонд із чисельністю населення понад 2 000 осіб, з яких не менше двох третин складають робітники, службовці та члени їх родин [2, с. 114–115]. Незважаючи на відсутність у Конституції України такого типу населеного пункту, теоретично його можна вважати міським поселенням, яке за функціональним призначенням у загальній системі адміністративно-територіального устрою України посідає проміжне місце

між сільським населеним пунктом і містом, але в обліку населення належить до міського.

Дискусійним є питання про критерії щодо визначення статусу населеного пункту. За часів радянської доби у більшості випадків акцент був зроблений на економічних ознаках (промислових, рекреаційних) і структурі зайнятості населення, що пояснювалося особливим трактуванням пріоритетності економічних чинників в ідеології. Але в сучасних умовах, важливо звернути більшу увагу на роль населених пунктів у системах розселення, на планувальну структуру, історичні передумови.

Відповідно нового проекту Закону про адміністративно-територіальний устрій [3] такий тип населеного пункту як селище повертається до фактичного функціонування в Україні. Більшість селищ міського типу в державі не просто розміщені у сільській місцевості, а є центрами сільськогосподарського виробництва. За новими умовами назва «селище міського типу» зникає, а пропонується вважати селище – населений пункт, загальною чисельністю населення не менше ніж 5 000 жителів, утворення та розвиток якого пов'язані з розташуванням на його території підприємств, залізничних вузлів, гідротехнічних, інших споруд і об'єктів, та який має соціальну, комунальну і транспортну інфраструктуру. Але якщо жителів селищ міського типу включали до міських поселень, то самі селища пропонують включати до сільських. Тобто, якщо раніше селище – це населений пункт, що розвивався на базі села в напрямку міст, то зараз чітко визначена його функція як організаційного центру сільськогосподарського виробництва.

Отже, в процесі включення поселень до категорії міських чи сільських потрібно звертати особливу увагу на реальні умови виконання ними центральних функцій щодо прилеглої сільської місцевості чи на

перспективні можливості її обслуговування. Здатність селищ обслуговувати прилеглу сільську місцевість значно залежить від їхнього географічного положення та адміністративного статусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Доценко А. І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). К. : НАН України, РВПС України, К. : «Фенікс», 2010. 536 с.
3. Проект Закону про адміністративно-територіальний устрій. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ЛЮ01265А.html.